

× خارج از مرز

تأمین می‌کرد و تأسیس این خط، می‌توانست کارش را ساده‌تر کند. در گزارش روزنامه نوشته شده بود با افزایش مقادیر تدارکات، نیاز به افزایش نیروی کار در بندرهای «شاهپور و خرمشهر» احساس می‌شود که به زودی تأمین خواهد شد.

Ⓧ خرمشهر، خرداد ۱۳۵۸. نقابداران موسوم به خلق عرب، شهر را به آشوب کشیده بودند. حزب بعث عراق از آن‌ها حمایت می‌کرد.



بندر خرمشهر در دوران جنگ جهانی دوم، برای جبهه‌های متفقین اهمیتی ویژه پیدا کرده بود چرا که از طریق آن می‌توانستند به جبهه‌های شمالی‌تر ایران که در آن روسیه مشغول جنگ بود، امکانات برسانند. انتقال این حجم بالا از تدارکات، نیازمند یک مسیر ریلی بود. روزنامه‌ی *The Town Talk* در هفتم آذر ۱۳۲۰، نوشت که دولت ایران اعلام کرده که به زودی یک خط ریلی ۷۲ مایلی را جهت کمک به روس‌ها و تأمین نیروهایش در خط مقدم، تأسیس می‌کند. هزینه‌ی ساخت این خط، که راه‌آهن سراسری ایران را به خرمشهر متصل می‌کرد، ۱۵۰ میلیون ریال، معادل چهار میلیون و سیصد هزار دلار، برآورد شده بود.

۵ اردیبهشت ۱۳۲۱، روزنامه‌ی *Liverpool Daily Post* به نقل از رویترز خبر از اتمام ساخت خط ریلی میان اهواز و خرمشهر داد. آمریکا در جبهه‌ی متفقین بود و تدارکات جنگی روسیه را



Ⓧ خرمشهر، جنگ جهانی دوم؛ ۱۳۲۰. طبع تلخ اشغال کام خرمشهری‌ها را تلخ کرد. در تصویر نیروهای نهالی ارتش انگلستان دیده می‌شوند.

× پس از انقلاب

نزدیک پیروزی انقلاب، در خرمشهر، هم خلق عربی‌ها فعال بودند هم بچه‌های انقلابی پیرو امام. کانون خلق عربی بر عرب بودن مردم خوزستان تکیه داشت. آن‌ها با عراق و دیگر کشورهای عرب منطقه رابطه داشتند و ساواک سرکوبشان کرده بود. انقلابی‌های پیرو امام هم بر اسلام تأکید می‌کردند و در مسجد پا گرفته بودند. ساواک با آن‌ها هم برخورد کرد. مسجد سیدالشهدای خرمشهر از پایگاه‌های اصلی این گروه بود.

ابوالحسن نوری، امام جمعه‌ی خرمشهر: «من از سال ۵۰ در خرمشهر مستقر شدم. از سال ۵۲ جلساتی داشتیم که عده‌ای از بچه‌های خوب شهر، که الان در شهر مسئولیت دارند، در این جلسات حضور داشتند. آقای مکارم چندین سال عاشورا و دهه‌ی آخر صفر آمدند. آقای میرزا حسین نوری و جعفر سبحانی چندین سال آمدند. آقای شیخ عباس علی اسلامی و فخرالدین حجازی هم همین‌طور. عصمتیه هم از پایگاه‌های فعال فرهنگی بود که برنامه‌هایش مخصوص خانم‌ها بود.» محمدعلی جهان‌آرا، فرمانده سپاه خرمشهر، درباره‌ی حرکت‌های انقلابی در خرمشهر پس از خرداد ۴۲ می‌گوید: «این یک حرکت مذهبی و اسلامی بود که توسط جوان‌ها، چه مهاجر و چه بچه‌های عرب‌زبان، که مسئله‌ی اصلی برایشان مسلمانی بود، شروع شده بود.»

انقلاب که پیروز شد، خلق عربی‌ها دوباره در خرمشهر جان گرفتند و مورد حمایت حزب بعث بودند. ترور، بمب‌گذاری و خراب‌کاری‌هایی را که شهرهای مرزی ایران

گرفتارشان بودند، در خرمشهر خلق عربی‌ها انجام می‌دادند. انقلابی‌های پیرو امام خمینی و پس از شکل‌گیری سپاه، پاسدارها، نیروی مقابل خلق عربی‌ها بودند.

خرمشهری‌ها ماه‌ها قبل از شروع رسمی جنگ با عراقی‌ها در مرز زد و خورد داشتند. عراقی‌ها پاسگاه‌های مرزی را با خمپاره می‌زدند و به سمت نیروهای ایران تیراندازی می‌کردند. نیروهای انقلابی هر روز غذا، آب و اگر اسلحه‌ای داشتند برمی‌داشتند

در جنگ جهانی دوم رخ داد. ایران اعلام بی‌طرفی کرده بود اما روس‌ها از شمال تا نزدیکی تهران آمدند و انگلیسی‌ها از جنوب تا اهواز. این بار شاه ایران را عوض کردند و از ایران خارج شدند.

قبل از جنگ، به خرمشهر عروس شهرهای ایران می‌گفتند؛ بندر تجاری پرونقی داشت و بندر رقیبش، بصره‌ی عراق، را از دور خارج کرده بود. شهر، خانه‌های ویلایی زیبایی داشت و خیابان‌هایش پر از گل بود.

Ⓧ ایران، خرمشهر، اوایل دهه‌ی ۱۳۴۰. شهری بندری و آباد در حاشیه‌ی اروندرود؛ رودخانه‌ای مهم که قابلیت کشتیرانی برای کشتی‌های بسیار بزرگ را هم داشت.



× امید به آشفستگی

پس از انقلاب، در ساختار نیروهای مسلح ایران آشفستگی‌هایی به وجود آمده بود که وقوعشان پیش‌بینی می‌شد. این آشفستگی‌ها صدام را در این خیال فرو برده بود که به سادگی می‌تواند بر سیستم نظامی ایران غلبه کند. آبان سال ۵۹، سازمان سی‌آی‌ای در گزارشی به بررسی وضعیت نیروهای مسلح در ایران پرداخت. در مقدمه‌ی گزارش آمده بود که توانایی‌های نظامی ایران پس از وقوع انقلاب، چندان باز یابی نشده و علیرغم پیشرفت‌هایی در مورد نظم و نظام نیروی زمینی و آمادگی‌های عملیاتی‌شان، توانایی این نیروها همچنان محدود است. وضعیت نیروی دریایی و هوایی نیز مشابه نیروی زمینی گزارش شده بود؛ با این تفاوت که آن‌ها یک مشکل بزرگ‌تر نیز داشتند: تأمین قطعات و نگهداری از تجهیزات آمریکایی و انگلیسی. در ادامه‌ی این گزارش هم جدولی آمده بود که در آن تعداد تجهیزات نظامی ایران در هر سه دسته، مشخص شده بود؛ برخی دقیق و برخی به طور تقریبی.

× منابع

- 1979, December 4; CIA Records, **Geographic Brief on the Province of Khuzestan**
- 1941, November 28; **The Town Talk**
- 1942, April 25; **Liverpool Daily Post**
- 1979, November 7; CIA Records (National Foreign Assessment Center), **Status Of Iranian Armed Forces**
- **اطلس حماسه‌ی خرمشهر**، محسن رشید، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، چاپ اول، ۱۳۹۷.
- **قلب مقاومت**، جعفر شیرعلی‌نیا، سعید زاهدی، فاتحان، چاپ اول، ۱۳۸۸.
- **اطلس خرمشهر در جنگ**، ابوالقاسم حبیبی، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، چاپ ششم، ۱۳۹۰.
- **خرمشهر در جنگ طولانی**، مهدی انصاری، محمد درودیان، هادی نخعی، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۹۰.